

Barbara O b t u ł o w i c z, *Kobieta hiszpańska w dobie kształtowania się społeczeństwa liberalnego*, Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej 2004, ss. 302.

Barbara Obtułowicz należy do grona polskich historyków, które ukształtowało się w ostatniej dekadzie XX wieku wokół kilku ośrodków, instytucji, osób i odważnie sięgnęło po problematykę hiszpańską. Recenzowana praca stanowi dojrzałą monografię dotyczącą jakże modnej dziś tematyki kobiecej. Polem obserwacji stało się w tym przypadku społeczeństwo hiszpańskie, a zwłaszcza jego piękniejsza część, okresu gruntownej transformacji od starego porządku do epoki liberalnej. Autorka, znakomicie zorientowana w historiografii hiszpańskiej, zdała sobie bowiem sprawę, że brakuje nowoczesnej monografii dotyczącej kobiet hiszpańskich końca XVIII i pierwszej połowy XIX stulecia¹. Śmiało podjęła więc temat, zdefiniowała podstawowe problemy i pytania badawcze.

Książka B. Obtułowicz oparta jest na bardzo solidnej kwerendzie źródłowej, przeprowadzonej w archiwach i bibliotekach hiszpańskich (Barcelona, Madryt, Sewilla, Toledo). Oprócz źródeł rękopiśmiennych autorka wykorzystuje bogaty zbiór materiałów drukowanych. Podstawowe znaczenie ma kobieca epistolografia, choć – jak pisze – w odróżnieniu od kobiet innych narodowości: „Hiszpanki zostawiły niewiele dokumentów pisanych” (s. 19). Te niedostatki uzupełnione zostały więc pamiętnikami oraz literaturą piękną i testamentami. Pragnąc zobiektywizować swój obraz Hiszpanki epoki kształtowania się społeczeństwa liberalnego, B. Obtułowicz sięga po źródła, których autorami są mężczyźni: dzieła moralizatorskie, literatura obyczajowa (Leandro Fernández de Moratín, José Cadalso, Gaspar Melchor Jovellanos, Gustavo Adolfo Bécquer, Benito Pérez Galdós, Juan Valera), korespondencja, diariusze, wspomnienia, w tym obcych podróżników. Cennym dopełnieniem stały się: prasa, w tym ta poświęcona problematyce kobiecej, oraz ikonografia, zwłaszcza malarstwo. Autorka wykorzystuje bogatą literaturę (przede wszystkim hiszpańską) dotyczącą zarówno problematyki kobiecej, jak i spraw społeczno-obyczajowych, kulturowych².

Cennym dodatkiem są ilustracje dotyczące funkcjonowania kobiety w społeczeństwie hiszpańskim I połowy XIX wieku (zwłaszcza ryciny Francisco Goyi) oraz indeks nazwisk.

Podstawowe problemy ujęte są w sześciu rozdziałach odzwierciedlających: miejsce kobiety w rodzinie (I), życie codzienne, kulturalne i towarzyskie (II), wychowanie,

¹ Publikację książki poprzedziły liczne artykuły B. Obtułowicz na temat kobiety hiszpańskiej w epoce oświecenia i romantyzmu. Dotyczą one kwestii wychowania i wykształcenia kobiet, jej obrazu i statusu społecznego.

² B. Obtułowicz wykorzystuje prace takich autorek zajmujących się problematyką kobiecą, jak: M. V. L ó p e z C o r d ó n - C o r t e z o, M. O r t e g a L ó p e z, P. F o l g e r a C r e s p o, I. S o r i a d e I r i s a r r i.

aktywność intelektualną i artystyczną (III), religijność kobiet (IV), ich pozycję ekonomiczną (V) oraz stosunek do spraw publicznych i patriotyzmu (VI).

Istotną zaletą książki jest bogate ilustrowanie omawianych problemów konkretnymi przykładami z życia kobiet, zaczerpniętymi z tekstów źródłowych, czasem nieznanymi nawet historykom hiszpańskim. Jej walor to również barwna narracja.

B. Obtułowicz, analizując poszczególne obszary obecności i aktywności kobiet i formułując własne tezy, włącza się lub wręcz w wielu wymiarach inicjuje dyskusję. Podkreśla przede wszystkim, że epoka transformacji nie zaowocowała zasadniczą modyfikacją poglądów na temat roli kobiety w społeczeństwie. Dominujący tradycyjnie w Hiszpanii mężczyźni i – dodajmy – decydujący o kierunku przemian, tempie reform, nie byli w stanie zmodyfikować swego stanowiska w tej kwestii. Zaowocowało to między innymi półwiekowym w stosunku do Europy przesunięciem w kształtowaniu się za Pirenejami „zorganizowanego ruchu kobiecego”. W tym jednak okresie, jak podkreśla Autorka, został przygotowany grunt pod późniejsze przemiany, ponieważ kobiety zaczęły wyraźniej definiować swoją odrębność, wyłamując się coraz częściej i śmieiej z ograniczeń narzucanych przez dyskurs kulturowy (s. 257).

Oczywiście, jak w każdej pracy, również i w tym przypadku można mówić o pewnych dodatkowych oczekiwaniach, które wyjaśniłyby jeszcze inne mechanizmy, procesy i zjawiska. Z pewnością cennym uzupełnieniem tego spojrzenia na hiszpańską kobietę tego czasu byłoby ujęcie o charakterze prozopograficznym, przynajmniej na jakiejś określonej grupie. Inne z kolei zagadnienia, jak na przykład ocena urody Hiszpanek przez cudzoziemców, w tym Polaków, dałyby się bardziej zniuansować. Charakterystyczny jest tu przykład Aleksandra Hirschberga³, który podróżował po Hiszpanii pod koniec XIX wieku⁴. Nasz historyk i turysta zachwyca się delikatną urodą kobiet w Katalonii, ale krytycznym okiem patrzy na Kastyljki. Podkreślmy jednak, że pan Aleksander generalnie wychwala Katalonię, która jego zdaniem niczym Polska walczy o zrzucenie obcego jarzma.

Generalnie książka B. Obtułowicz to nie tylko rzetelne studium historyczne interesującego problemu, ale również książka, którą można polecić każdemu czytelnikowi zainteresowanemu historią kobiet, historią obyczajowości.

Cezary Taracha
Katedra Historii i Kultury Krajów Języka Hiszpańskiego
Instytut Historii KUL

³ Aleksander Hirschberg (1847-1907) – polski historyk pochodzenia niemieckiego, historyk i działacz społeczno-polityczny, autor wielu prac dotyczących dziejów Polski w XVI-XVII wieku.

⁴ Aleksander H i r s c h b e r g, *Hiszpania. Wspomnienia z podróży*, oprac. C. Taracha, Toruń 2003.